

צורי ויצרי

הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ)

תוכן

- א. אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר
- ב. חשיפה ורגישות
- ג. והצנע לכת
- ד. האדם בעולם – מלאך עליון או בהמה שפלה
- ה. והתקדשתם
- ו. משמרות הקדושה

א. אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר

העיסוק בצניעות מביא את האדם לגעת בתחומים שונים, ובתוכם גם תחומים שמוטב שלא יעסוק בהם. נראה כי על דברים כגון אלו ניתן להמליץ על מאמרו של רבן יוחנן בן זכאי: "אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר".¹

גם אם מתחילים לעסוק בצניעות, ובמה שמסתירה הצניעות, לשם שמים ומתוך רצון לתקן, עצם העיסוק מביא את האדם להיות מעורב בהם בדעתו. בסופו של דבר – מתעסקים במקום שבו נוגעות התאוות, וקשה להיחלץ משם. הדברים הללו מסוכנים לא רק כאשר עוסקים בעבירות, אלא גם כאשר מתעסקים במצוות שבצניעות, כיוון שאין לאדם אפשרות להישאר שווה נפש כלפיהם.² מטעם זה, כתיב חסידות חב"ד כמעט שאינם עוסקים בתיקון הברית, עד שאמרו חסידים: "לא זו בלבד שאיננו מדברים על נושא זה, אלא שאיננו מדברים אפילו על השאלה מדוע איננו מדברים על נושא זה".

מאידך, אם לא נדבר כלל על היצרים, לא יוכל האדם להתמודד עם היצרים הבוטחים בו. שיקול הדעת בשאלה זו, הוא עניין דק.

* על-פי שיחה של הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ)

1. בבא בתרא פט ע"ב.
2. ונראה כי מפני כך אמרו "אין דורשין בעריות בשלשה" (חגיגה יא ע"ב), כיוון שבניגוד להלכות טריפות ותערובות, הלכות שבת ומועדים, והלכות נזיקין ודומיהן – אותן ניתן לדרוש בפני כל באי בית המדרש, את ההלכות הללו אין לדרוש ברבים בגלל המעורבות הנפשית של השומעים.

ב. חשיפה ורגישות

מערכת גדרי הצניעות היא מערכת הלכתית ביסודה. זוהי מערכת של גדרים וסייגים, שבאופן פשוט נועדה למנוע בעד היצר מלהתפרץ התוצה ולעבור על רצון ה'. לכל יצר ישנם סייגים המתאימים לו על-פי כוחו, כשם שלכל חיה ישנה שמירה הנחוצה לה – לחתול מספיק חבל דק, ודוב איננו משתמר אפילו בטבעת ברזל³. יצר העריות הוא "חיה" כזאת שנחוצות לה שמירות מרובות.

אמנם, רבים טוענים שבימינו נדרשים פחות סייגים ושמירות⁴; אומרים כי אין בעיה לדבר בגלוי על נושאים שבינו לבינה, כיוון שאנשים חשופים לכל הדברים בכל מקום שאליו הם הולכים. ישנה פריצות בכל התחומים, ונתקלים בה ברחובות, בעיתונים ובסרטים, עד שניתן לחשוב כי הדברים כבר אינם משפיעים עלינו.

הדבר בדוק ומנוסה, שמי שרגיל להיות חשוף יותר, נעשה "מחוספס" יותר, ורמת רגישותו יורדת. מראה מסוים ברחובות העיר, יכול לגרום לאדם "מוגן ומוסתר" להרהר בהרהורי עבירה שלשה חדשים, בעוד שאדם הרגיל במראות אלו ו"לבו גס בהם", לא יזכור מה ראה. ואם כן, ייתכן שבדורנו יש דווקא לאדם ה"חשוף" יתרון, בהיותו פגיע פחות.

אולם בטענה זו יש טעות בסיסית, כיוון שכל חשיפה משפיעה על האדם. בנקודה זו נבדל הוא מן ה"אלוהים (= מלאכים) ידעי טוב ורע"⁵, שיכולים לדעת טוב ורע מבלי להתרגש מזה. האדם, בעצם הגדרתו, איננו מסוגל לראות דבר בלי ליצור כלפיו מעורבות כלשהי.

אם כן, ההבדל בין האדם ה"חשוף" לחברו ה"מוגן" הוא רק בהופעת התגובה. תגובותיו של מי שרגישותו נמוכה תהינה איטיות יותר, והרבה פחות חיצוניות, אבל אין ספק שגם הוא מושפע מהדברים שהוא רואה. החשיפה יוצרת שחיקה בנפש, והירידה ברמת רגישותו לפריצות, גוררת בעקבותיה גם ירידה ברמת רגישותו לקדושה. כאשר בן אדם מטמא את עיניו, לא תמיד הוא נטמא כל כולו, אבל עיניו נפגעות, אותן העיניים תהינה רגישות פחות לדברים שבקדושה.

3. ע"פ שבת נא ע"ב ורש"י שם.

4. בנקודה זו, חשוב קודם כל לדעת, כי היצר הרע של היום הוא היצר הרע שהיה פעם. בדקתי את העניין, ולא חידשו באלפיים השנים האחרונות עבירות שלא היו במציאות קודם לכן. הגמרא מתארת היאך נפרצו כבר אז כל הגדרים, עד שכמעט שלא נותרו ערכים שמורים (עיין חולין צב ע"א), אולי כיום גם גדרים כאלו נפרצו, אבל אין בזה הבדל מהותי.

אם כן, ייחודו של הדור שלנו איננו בעבירות שחידשו, אלא בכך שעבירות שבמהלך הדורות נעשו בצנעה, נעשות כיום "לעיני כל ישראל" (דברים לד יב. וכבר אמרו על דרך המליצה כי זהו סופה של התורה כולה).

5. בראשית ג ה. ע"פ פירוש רס"ג וראב"ע. וראה תורה אור ה ג.

ההסבר לכך הוא, שכאשר רואה האדם דברים, הם יוצרים אצלו עולם שלם של "הוה אמינא". מובן שלא עולה על דעתו לעבור עבירות, אבל כעת הוא כבר מכיר את הדברים, והם נכנסים לתוך עולם המושגים שלו. ייתכן שבפועל שום דבר איננו קורה, אך כל הדברים שאדם רואה נתפסים אצלו כחלק מן המציאות, שכן המציאות מורכבת גם מהדברים שאני יודע שאינני עושה. מטעם זה, גם כאשר העדר צניעות לא מביא לידי עבירה, האדם יורד מרמתו הרוחנית.

ירידה זו נראית לעין, ואיננה רק עניין סגולי כטמטום הלב הבא מאכילת מאכלות אסורות⁶. אדם שמקלקל את עיניו גורם בכך לירידה כללית של הנפש – מפני שלתוך מחשבותיו, נכנס עולם אחר, יסודות אחרים, והנחות אחרות. הנחות אלו אינן משתלבות עם עולם הקדושה, וכיוון שהן נכנסו למחשבתו, אין זה משנה מה הוא עושה אתן. כל "הוה אמינא" כזו יוצרת מציאות חדשה, והמציאות הזו פוגעת בצד הקדושה⁷.

נטיית הנפש ביסודה, קובעת שלא ניתן להיות בו בזמן בצד הקדושה ובצד הטומאה. וכמו שאמר הרבי מקוצק על מה שנצטוו בני ישראל קודם מתן תורה "אל תגשו אל אשה"⁸ ותרגם אונקלוס "לצד איתתא" – אדם צריך לבחור היכן הוא נמצא, האם הוא נמצא ב"צד איתתא" או שהוא נמצא בצד שכינה. אלה הם שני צדדים שאינם עומדים יחדיו⁹. מסיבה זו ישנה ירידה רוחנית – לא בגלל חומר האיסור, ולא בגלל הסגולה שבדבר – פשוט מפני שהנפש נוטה לצד אחר, שאיננו צד הקדושה.

6. יומא לט ע"א: "תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר (ויקרא יא מג): ולא תטמאו בהם ונטמתם בם אל תקרי ונטמתם אלא ונטמטם. תנו רבנן: ולא תטמאו בהם ונטמתם בם, אדם מטמא עצמו מעט – מטמאין אותו הרבה, מלמטה – מטמאין אותו מלמעלה, בעולם הזה – מטמאין אותו לעולם הבא".

7. לכאורה העניין תמוה, מדוע הטומאה פוגעת בקדושה, ואין הקדושה מבטלת את הטומאה? ואכן נראה, שאין העולם שלנו בנוי בצורה מאוזנת, וכמו שהיה אומר הסבא משפולא: "רבונו של עולם, בראת את עולמך שלא בסדר הראוי. את כל תאוות העולם הזה שמת לנגד עינינו, בעוד שעל הגיהנום רק קוראים בספר 'ראשית חכמה'. אילו היית מהפך את הסדר, שהגיהנום היה כאן לנגד עינינו ועל תענוגי העולם היינו קוראים בספרים, מבטיח אני לך ששום אדם מישראל לא היה חוטא". העולם הזה נברא באופן שבו הצד הגשמי משפיע על האדם בקלות יותר מאשר הצד הרוחני.

8. שמות יט טו.

9. ניתן לומר באופן כולל מאוד, ובלי להיכנס לפרטים, שהעולם מחולק לשני צדדים: "סטרא דקדושה" (צד הקדושה) ו"סטרא אחרא" (הצד האחר). צד הקדושה הוא הצד ששייך לקב"ה, בצד זה נמצא כל מי שמכיר בקב"ה ומקבל את מרותו. סטרא אחרא, הוא כמובן מילולי הצד האחר, זה שאין לו אפילו שם בפני עצמו, אלא רק ה"אחר", כלומר שאינו צד הקדושה. כמובן זה, התפיסה היא שאין דבר שהוא נייטרלי, בין קדושה ולא קדושה. כל דבר, או שהוא קדושה או שהוא לא קדושה, ואם הוא אינו קדושה – הוא סטרא אחרא. אדם הדבק בה' – הוא בצד הקדושה, ואם אינו דבק בה' – הוא סר ממנו והוא בצד האחר. אי אפשר להיות נייטרלי. או שאדם קשור אליו וזו הוא אתו, בצד שלו, או שהוא נמצא בצד האחר. מי שאיננו בעד הוא ממילא נגד.

על כן מובן, שאף בימינו הגדרים והסייגים נחוצים לו לאדם, על מנת לשמר את רגישותו לדברים שבקדושה.

ג. והצנע לכת

עד כה ראינו כיצד גדרי הצניעות מרחיקים את האדם מן העבירה, ושומרים עליו מפני הטומאה במעשה ובמחשבה. מעבר לכך, יש לדברים גם טעמים פנימיים יותר. [עיין הערה¹⁰].

דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה... בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב¹¹: "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם א־להיך"¹².

העמדת התורה כולה על עשיית משפט ואהבת חסד – ניתנת להבנה, אך האמירה "מה ה' דורש ממך" – "והצנע לכת", נראית לנו מוזרה, וצריך להבין אותה.

על דרך הסוד פירשו, כי "והצנע לכת" הם "נצח", "הוד", "יסוד". – "הצנע" זה יסוד, "לכת" זה נצח והוד. בפתיחת אליהו¹³ מובאת ההקבלה בין הספירות השונות לאברי הגוף – "נצח והוד תרין שוקין", אלה הם הרגליים. וכך מוסבר בחסידות¹⁴ כי ספירות אלו שייכות בעיקר להגשמת דברים בפועל, ולהורדתם לעולם המעשה.

את מהותה של מידת היסוד ניתן לבאר על פי הפסוק המונה, כמבואר בכמה מקומות, את כל המידות – מ"חסד" ועד "מלכות". "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל (=יסוד) בשמים ובארץ..."¹⁵. עולה מן הפסוק, כי מידת היסוד היא המידה הכוללת את השמים ואת הארץ. זוהי מידה המחברת בין

10. עוד בטרם ניגע בטעמי הלכות צניעות, נקדים ונאמר, כי כל הסבר שנותנים כטעמי המצוות, הוא רק הסבר "על דרך אפשר", ולפעמים "על דרך הדרש", וכאשר שמים את הטעם כעיקר – זה גם מסוכן וגם מטעה. ניתן לתת טעמים והסברים, אך יש לזכור שההלכה היא הלכה, והטעם הוא הוספה.

11. מיכה ו.ח.

12. מכות כג ע"ב.

13. הקדמה לתיקוני זוהר דף יז א.

14. עיין באגרת הקדש טו.

15. דברי הימים א כט יא.

ההפכים, כשאר המידות המשתייכות ל"קו האמצעי"¹⁶. ומיוחדת היא בעיקר בשל היותה השלמתו של קו זה וכוח ההתכללות שבו¹⁷.

ספירת היסוד היא ספירת החיבור וההשפעה, שיש בה הרצון והיכולת להעביר דברים, ולהשפיע אותם כלפי חוץ. נתינה זו איננה חד-צדדית, זוהי נתינה שיש עמה שיתוף וחיבור. כוח זה, שעניינו התשוקה להשפיע ולתת, הוא לפיכך הכוח המצרף את הספירות העליונות עם ה"מלכות", הכוח המקשר בין שמים וארץ¹⁸.

ועולה, כי בפנימיות הדברים, נועדה הצניעות לנתב את הכוחות בהגשמת העניינים הגדולים ביותר בתוך המציאות. ועדיין צריך לבאר כיצד באים הדברים לידי ביטוי בעבודת האדם.

ד. האדם בעולם – מלאך עליון או בהמה שפלה

כאשר מדברים על הצניעות, אין הכוונה רק לשלילה של התאוות, שכן הצניעות באה גם כדי להגן על צדדי החיוב והיתרון שיש בכוחות הנפש. הצירוף האנושי המיוחד של גוף ונפש, עם נתינת הבחירה החופשית לאדם, מעמידים אותו בין שני העולמות – השמים והארץ. כאשר אדם מניח תפילין – הוא מניח תפילין, כאשר הוא חורש בשדה – הוא חורש בשדה, אלו הם שני דברים מבחינתו, שני עולמות. הראשון הוא עולם של מעלה, והאחר הוא עולם של מטה. לעומת זאת, ישנם מצבים שבהם נמצא האדם במערכת דו-ערכית. יש נקודות שבהן נבחן אדם – בין היותו כאלהים להיותו גרוע מבהמה. אם ישתמש בכלים שקיבל מבוראו לעשיית דברים שבקדושה, יעלה אף מעל לדרגת המלאכים, אך אם לא ינצל את ייחודו לטוב, יכול הוא לרדת מטה מטה, ולהיות פחות אף מן הבהמות.

מידת היסוד, הנקודה שבה נפגשים העולמות – היא נקודת המגע של שמים וארץ עם כל העוצמות שבה, הן של השמים והן של הארץ. נקודה זאת היא משמעותית מאוד אצל האדם, כי היא המכריעה בשאלה כיצד יופיע האדם בעולם – כמלאך

16. את עשר הספירות מחלקים, באופן שבו מציירים את הספירות, לשלשה קווים אנכיים. קו הימין הן הספירות: חכמה, חסד, נצח. קו השמאל: בינה, גבורה, הוד. וקו האמצע הן הספירות: דעת, תפארת, יסוד ומלכות. כל "קו" הוא קבוצת ספירות שיש להן תכונה משותפת. קו האמצע, הוא הממוצע בין הימין והשמאל, בין החסד לגבורה.

17. קו האמצעי נקרא גם "ברית התיכון... מברייח מן הקצה אל הקצה" (שמות כו כח), המקשר את כל העולמות בכל הדרגות.

18. בסמליות של תבנית האדם, ה"יסוד" הוא "סיומא דגופא" (סיום הגוף), אותו איבר המבטא את ההתקשרות והשפיעה, שפנימיותה היא העברת המהות מן המוליד אל הנולד. אותו איבר המסמל את היסוד, יש בו "אות ברית קדש", היא ברית המילה, כאשר הברית עצמה היא גם עניינה של ספירה זו בכלל, ומשמעותה התאחדותם של דברים שונים בקשר פנימי.

עליון או כבהמה שפלה. כאן נדרשת הצניעות, על מנת לשמר את קדושת האדם וכוחותיו בהופעתם בעולם הגשמי.

כשאדם מקיים מצוה, לא רק כוח הנפש שלו בטל אל הרצון הא-להי, אלא גם אברי גופו נעשים באותה שעה כלי, אשר דרכו מתבטא הרצון העליון בתוך המציאות¹⁹. ואולם, אם אותו אדם ישתמש בכוחותיו באופן לא נכון, אם יתן לעצמו להיגרר אל העבר השני, מסוגל הוא לרדת לדרגה הנמוכה ביותר²⁰. במובן זה, העולמות כולם, למן השרפים והאופנים עד לעשבים ולאבנים, מצפים שהאדם "יצדיק" את קיומם, כיוון שרק הוא מסוגל לעשות זאת במעשיו²¹.

הבורא נתן לאדם כלים בעלי עוצמה אדירה, ובידו הבחירה כיצד להשתמש בכלים אלו²². ניתן להמשיל את הכוחות הללו שאצורים באדם, למי שאוחז נטור-גליצרין בידו על מנת להכשיר קרקע לבניה. מצד אחד הוא זקוק לחומר נפץ זה ואינו יכול לזרוק אותו, כיוון שבכוחו ניתן לבנות בניינים גדולים, אך מצד שני זהו חומר מסוכן מאוד; מצד אחד, אני רוצה ואף צריך להחזיק בו, ומן הצד השני אני צריך לחשוש ממנו – ולכן עושים שמירות, גדרים וסייגים.

19. כדי להמחיש את העוצמה הטמונה בתאוה, אמר פעם בעל חידושי הר"ם, כי תאות גילוי עריות גדולה כל כך, מפני שבכוחה יכול האדם להיות שותף לבורא ביצירת אדם שלם – "קניתי איש את ה'" (בראשית ד א), וכמו שאמר מי שאמר, כי הקשר בין איש ואשה אינו רק "לשם יחוד", למעשה זהו ה"יחוד" בעצמו.

20. ראה תניא פרק כד. ועל זה נאמר לאדם החוטא "יתוש קדמך במעשה בראשית" (סנהדרין לח ע"א).

21. ענין זה חוזר על עצמו במקומות רבים, כגון: "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם (קהלת יב יג). מאי כי זה כל האדם? אמר רבי אלעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר: שקול זה כנגד כל העולם כולו. שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה שמעון בן זומא אומר: לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה" (ברכות ו ע"ב. שבת ל ע"ב). וראה באריכות תניא פרק לו ופרק מט.

22. גופו של האדם, כשרונותיו, נטיות לבו ויצריו – הם כולם כלים ניטרליים שתכליתם לשמש בקודש, אך ביכולתו של האדם להשתמש בהם גם לסטרא אחרא, כי "זה לעומת זה עשה האלהים" (קהלת ז יד). היותו של האדם כלי לרצון הא-להי, תלויה בכוונתו בעת עשיית כל צרכיו. אדם יכול לאכול בהיתר, ולהיות זולל וסובא, והוא יכול לאכול את אותם המאכלים בפשטות. בצניעות ובקדושה. אין הוא צריך לאכול מעדני מלכים כדי להיות זולל וסובא, הוא יכול לאכול פרוסת לחם יבשה ולשתות אחריה רק מים – וגם כך להיות שייך לקליפה (כינוי לכחות הטומאה ע"פ הקבלה). כללו של דבר, בכל מעשה שעושה אדם, אם כוונתו אינה לשם שמים הוא שייך לצד האחר. אדם יכול ללבוש בגדי משי וזהב – וזו תהיה עבודת ה', ואדם יכול ללבוש שק – וזו תהיה קליפה.

מסופר על יהודי אחד, למדן וצדיק לפי דרכו, ופרוש מפורסם בתעניותיו וסיגופיו, שהיה נוהג ללבוש שק על בשרו. יום אחד הלך יהודי זה אל הצדיק. כאשר עמד לפני הצדיק חשב, שבכל זאת, מן הראוי להראות לו שאיננו אדם פשוט, ופתח מעט את הבגד העליון, כדי שייראה השק שעל בשרו. התבונן בו הצדיק ואמר: "כמה הוא חכם, כמה הוא חכם...". לאחר שאמר כך כמה פעמים, לא יכול היה הפרוש להתאפק ושאל: מי חכם? אמר לו הצדיק: יצר הרע חכם – שלקח איש כמון והכניס אותו בתוך שק!

ה. והתקדשתם

כאשר עושים גדרים – ניתן לעשותם כפרישות בלבד, וניתן לעשותם כהתקדשות. "והתקדשתם והייתם קדושים"²³ היא הוראה כללית, שכאשר אנו עושים את הדברים, יש לתפוס אותם בצד הקדושה. גדרי הצניעות אינם נגמרים בהתרחקות מעבירה, הם בנויים על כך שאדם צריך לעשות את הדברים המותרים לו מתוך תפיסה של קדושה. על פירוש רש"י למצות "לא תנאף" – "אין ניאוף אלא באשת איש"²⁴, הוסיף הרבי מקוצק בקצרה: אפילו באשתו שלו. גם אם עושה אדם את הכל בזמן ובדרך המותרת, עדיין יכול הוא להיות בנפשו נואף, שלא גבר ולא מיתן כלל את יצרו.

יש שהגדירו את ההבדל בין חסידים למתנגדים בנקודה זו. המתנגדים אומרים: מה שאסור – אסור, ומה שמותר – מותר. החסידים אומרים: מה שאסור – אסור, ומה שמותר – אל תרוץ, אל תזדרז, אל תמהר. נקודת ההבדל נעוצה בשאלה עד כמה ממתן האדם את עצמו, ממתן את מעשיו.

בתוך המסכתות הקטנות ישנה מסכת "דרך ארץ", שכל כולה מכוונת לעניין זה. הגדרים המצויים שם בהלכות צניעות, מצויים בכל תחומי החיים, לא רק באיסורים, אלא בעיקר בתחום המותר, ואפילו באכילה ושתייה. אלה הגדרות מפורשות וברורות בהלכה. מסופר על ה"חפץ חיים", ששלח פעם מכתב לבית הדין בוילנא: ראיתי את פלוני אוכל בשוק, דעו לכם שצריך להזהר בו במתן עדות. אמנם זוהי הלכה מפורשת²⁵, ובכל זאת הדבר נראה לנו מוזר. מהי העבירה של מי שאוכל בשוק? מדוע אמרו שהוא דומה לכלב ופסול לעדות²⁶?

נראה, כי על אף שהאדם דומה לבהמה בצרכיו הגשמיים כאכילה ושינה, מתבטא ההבדל ביניהם באופן שבו ניגש האדם לצרכיו השונים. כוחות האדם ויצריו הם חלק ממהותו וקיומו של העולם, אבל גם כאשר צריך לעשות דבר – יש לו גדרים

23. ויקרא יא מד. שם כ ז. הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יט ב) מפרש את המצוה של "קדושים תהיו" כמצוה לאדם לקדש את עצמו במה שמותר לו, לאמור, שלא להיות "נבל ברשות התורה". התורה התירה איש באשתו, והתירה אכילת בשר ושתיית יין. ואולם, עדיין השאלה עומדת בפני כל אדם, כיצד הוא אוכל ואיך הוא שותה, איך הוא נוהג בעסקיו וכיצד הוא נוהג עם אשתו. שהרי יכול שיהא אדם העושה רק דברים המותרים על פי דין, ועם זאת הוא עושה אותם בנהנתנות ובתאוונות, מתוך תשוקה עזה ובלי כל מעצורים. אדם עשוי להיות להוט, עד כדי טירוף, אחר ממון. וגם אם אינו מרמה ואינו גונב, מכל מקום הוא שקוע ברדיפה אחר הממון ובמחשבה עליו, עד שהממון נעשה עבורו כעבודה זרה ממש.

24. שמות כ יב.

25. שו"ע חו"מ סי' לד יח.

26. קידושין מ"ב.

וגבולות. דווקא באותם דברים שאנשים להוטים אחריהם, צריך לשים גדר וסייג. סייג זה איננו סייג מפני עבירה – זהו סייג מפני "התבהמות"²⁷.

הלכות צניעות בהסתכלות זו, הן "מותר האדם מן הבהמה". ומותר האדם הוא בכך, שהוא יכול להכניס את עצמו לגדרים והגבלות, על מנת שיצרו לא יכתבו לו את דרך חייו.

1. משמרות הקדושה

עד עתה עסקנו בצד אחד של גדרי הצניעות, בשמירה, על מנת שהיצר לא יפרוץ החוצה. אמנם במשמעות רחבה יותר, כוללים גדרי הצניעות גדרים נוספים, שחלק מהם נועד להגנה מפני מזיקים חיצוניים. כאשר יש מכשיר רב עוצמה, שהוא גם רגיש וגם פגיע, בונים סביבו שכבות הגנה רבות. בגוף האדם ישנו מוח, וסביבו עומדת שכבה אחר שכבה של הגנה, משום שהמוח חשוב כל כך, שכל פגיעה בו עלולה להזיק למערכות שלמות. גם את האתרוג איננו עוטפים מפני שהוא מסוכן, אלא מפני שהוא רגיש ואיננו רוצים שהוא ייפגע. זוהי מערכת פשוטה של הגנה. לכוחות הגוף והנפש יש פוטנציאל אדיר, אלא שבשל רגישותם יש לשמור עליהם מכל משמר. גם לתכלית זו נועדו גדרי הצניעות.

גדולה מזאת, גם כאשר אין חשש שדבר יפרוץ החוצה, וגם אם אין חשש שהוא עצמו ייפגע על ידי מזיקים מבחוץ, קיים סוג נוסף של שמירה – משמר כבוד. משמר זה נועד להדגיש את חשיבותם של דברים מסוימים. דוגמא לסוג שמירה זה מצאנו במשמרות בית המקדש. משמרות אלו לא נועדו לשמור על הבית מפני גנבים, אלא לשמור שלא ייפגע "מורא מקדש"²⁸. את הדבר הקדוש יש לעטוף, כי החשיפה מביאה לידי זלזול²⁹.

כוחות הגוף והנפש קדושים הם, ויש להציב עליהם משמר כבוד, על מנת שלא יזדלזלו, ומובן כי שמירה זו נחוצה אפילו כאשר אין איש רואה.

27. יתר על כן, האדם יכול לקחת את הדברים שהוא נצרך להם ולהעלותם לקדושה, עד ששלחנו של אדם דומה למזבח ("ע"פ ברכות נה ע"א). ואכמ"ל.

28. רמב"ם בית הבחירה פ"ח ה"א: "שמירת המקדש מצות עשה, ואף על פי שאין שם פחד מאויבים ולא מליסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו. אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין".

29. דוגמא נוספת לשמירה זו, מצאנו בדיני הצניעות המופיעים בתורה לגבי הכהנים: "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו" (שמות כ כב), "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד ירכים יהיו" (שמות כח מב). הכהן לובש כתונת המגיעה עד כפות רגליו, ואף על פי כן צריך הוא לשים מכנסים לכסות בשר ערוה. הכבוד שצריך הכהן לרכוש הוא כלפי הכבש וכלפי המזבח, ולפיכך יש לו חובת צניעות שאיננה קשורה למה שהבריות רואות.

רגילים לכתוב ולדבר על גדרי הצניעות שיש אצל נשים. אך לאמיתו של דבר, גם אצל גברים קיימת חובת צניעות, אלא שבעוונות נעשו הגדרים מזולזלים. בעבר, אנשים כלל לא הלכו בגילוי בשר, לא מפני האיסור ולא מפני חוסר צניעות. חובת הכבוד הזו, היא חובה לכבוד העצמי של האדם. לחמור אין אנו מלבישים מכנסיים מפני שאיננו מתייחסים אליו בכבוד, אך קדושת האדם דורשת את הצניעות. מבחינה זו, בעניין של "ויתגל"³⁰, בפריצות ובהחצנה, הבעיה של האיסור פחותה בהרבה מבעיית הצניעות.

צניעות כמשמך של כבוד נוהגת בדברים רבים, ולכל מקום של קודש נלווים גדרי הכבוד שלו³¹. מעין זה מצאנו גם בנשיאת המשכן – "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש"³²; מכסים את כלי המקדש עוד בטרם יבואו הלויים לשאתם, כיוון שכאשר נושאים את הדבר באופן חשוף, עלול הוא להזדלזל. הדברים הפנימיים צריכים להישאר מכוסים, בקודש פנימה, ויש לעטוף אותם בעטיפה על גבי עטיפה, משום שדבר הנמצא במדרגה גבוהה, צריך להיות במהותו של דבר "בסתר המדרגה"³³, הוא איננו יכול להיות אלא "לפני ולפנים".

30. בראשית ט כא.

31. גם בשיחה בין אנשים ישנם דברים שבנפש, שאמירתם היא היחשפות וחוסר צניעות.

32. במדבר ד כ.

33. שיר השירים ב יד.